

HABER BÜLTENİ

**İtibarı İade Edilen Kırım Halklarının Yararına Atılan Adımlar Hakkında
(2019 - 2020 yılının ilk yarısı)**

25 Haziran 2020

Genel Bilgi

Kırım'da 175 milliyet ve millet yaşamaktadır. 2014 yılında Kırım Cumhuriyeti ile Sivastopol şehrinde gerçekleştirilen nüfus sayımına göre Kırım Yarımadası'nda yaşayan 2.200.000 kişiden en kalabalık grubu Ruslar – 1.490.000 (% 67.9), Ukrainerler – 344.500 (% 15.7), Kırım Tatarları – 232.300 (% 10.6) oluşturmaktadır. Kırım Cumhuriyeti'nde Kırım Tatar nüfusunun yoğun olarak yaşadığı yerler şunlardır: Belogorskiy İlçesi (ilçenin toplam nüfusunun % 31.3'ü), Kirovskiy İlçesi (% 28.8), Sovetskiy İlçesi (% 25.9), Bahçesaray İlçesi (% 23.6), Simferopol İlçesi (%23.6), Suğdak şehri (% 21.5).

1941, 1942 ve 1944 yıllarında SSCB Yönetimi'nin kararıyla Kırım'dan “Nazilere yardım etmeleri dolayısıyla” Almanlar, Kırım Tatarları, Ermeniler, Bulgarlar, Rumlar, İtalyanlar, Macarlar ve Romenler sürgün edildiler. 15 Kasım 1989 tarihinde SSCB Yüksek Şurası, Kırım Tatarları ile diğer halkların sürgününü kınadı, “kanun dışı ve suç” olarak kabul etti. 1990 yılından itibaren Kırım Tatarları toplu olarak yarımadaya dönmeye başladılar. 16 Mart 2014 tarihinde yapılan referandum sonucunda Kırım'ın Rusya Federasyonu'na dâhil edilmesinden sonra cezalandırılmış halkların itibarlarının iadesi süreci yeniden başladı. 21 Nisan 2014'te Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin, “Ermeni, Bulgar, Rum, İtalyan, Kırım Tatarı ve Alman halklarının itibarlarının iadesini, bu halkların canlanması ve gelişimi için devlet desteğinin yapılmasını öngören” 268 No'lu kararnameyi imzaladı. 11 Ağustos 2014 tarihinde Rusya Federasyonu Hükümeti'nin kararıyla “Kırım Cumhuriyeti ve Sivastopol Şehrinin Sosyo-Ekonomik Gelişimi” adlı federal nitelikte bir program kabul edildi. Bu program için daha sonra yapılan düzeltmeler dâhil toplam 961.2 milyar Ruble (yaklaşık 14 milyar Amerikan Dolar) tahsis edildi. 2022'ye kadar uygulanacak olan program, Kırım Tatarları ve Kırım'dan sürgün edilen diğer halkların sosyo-ekonomik, milli-kültürel ve manevî alanlarda gelişimini ve cumhuriyette milletlerarası ilişkilerin uyumlaştırılmasını öngören önlemler içermektedir.

2019 yılı boyunca - 2020 yılının ilk yarısında 2014 yılından itibaren yürütülen **Kırım Tatarları ve itibarları iade edilen Kırım Cumhuriyeti'ndeki diğer halkların yoğun olarak yaşadığı yerlerde konut inşa çalışmaları** çerçevesinde bir dizi proje hayata geçirildi. Bunların neticesinde 72 Kırım Tatar ailesi Kerç şehrinde kendi konutuna sahip oldu. 2020 yılının sonuna kadar aynı amaçla Simferopol İlçesi'nde de 160 dairenin teslimatı planlanmaktadır. Kırım Cumhuriyeti'ndeki 13 belediye ilçesinde (Bahçesaray, Belogorskiy, Cankoyskiy, Krasnogvardeyskiy ilçeleri dâhil olmak üzere) cumhuriyet yetkilileri sürgüne gönderilen vatandaşların konut ihtiyacını karşılamak üzere 47 adet taşınmaz mal (konutlar, daireler) satın aldı. Yine bu kategoriden 185 vatandaşa konut inşasını tamamlamaları için toplamda 35.5 milyon Ruble (yaklaşık 516.6 bin Dolar) tutarında maddi yardım yapıldı.

Fotoğraf: Kerç şehrinde yaşayan vatandaşlara dairelerinin anahtarları teslim ediliyor (28.12.2019)

Konut satın alımı, Kırım Tatarları arasından inşaat ruhsatı alan kimselere eş-finansman desteği ile faizsiz kredi verme gibi başka sosyal programlar da mevcut. Bu çerçevede itibarları iade edilenlerle

siyasi baskılardan zarar gören 4.675 vatandaşa sosyal destek hakkına sahip olduklarına dair belge verildi. Kırım Cumhuriyeti Milliyetler Arası Devlet Komitesi, İçişleri Bakanlığı ile işbirliği içerisinde 41.815 kişiye itibarlarının iade edilmesini öngören belge verdi.

Simferopol'un Fontanı, Lugovoe Hoşkeldi mikrobölgeleriyle Simferopol İlçesi'ndeki Molodöjnoe Köyü'nde toplamda 1.040 çocuğun gideceği 4 kreşin inşaatı tamamlandı.

Adı geçen bu yerleşim yerleriyle Beloye -4 (Simferopol şehri), Ana Yurt, Aykavan ve Stroganovka köylerinde (Simferopol İlçesi), Soğuk Su mikrobölgesinde (Suğdak şehri), Nijnie Oreşniki Köyü'nde (Belogorskiy İlçesi), Lugovoye-2, Novonikolaevka ve Simferopol'un diğer ilçelerinde toplam 37.3 kilometre doğalgaz hattı (bunun sayesinde 2.100 ailenin gaz ihtiyacı karşılandı), 38.3 kilometre elektrik hattı (400 ailenin elektrik ihtiyacı karşılandı), 3.4 kilometre kanalizasyon hattı (300 ailenin ihtiyacı görüldü) döşendi. 74 vatandaşa doğalgaz, elektrik ve kanalizasyon sistemine bağlanma ücretlerinde % 50 oranında indirim (toplam 1.1 milyon Ruble / 16.000 Dolar) yapıldı. 2020 yılının sonuna kadar Simferopol'de 3.5 kilometre uzunluğunda kanalizasyon ağı, 18.7 kilometre yol (Gözleve'de İsmail Bey – Sputnik; Simferopol'de Fontanı – Novonikolaevskiy; Simferopol İlçesi'nde Beloye-5 – Yurt Aykavan) inşaatının tamamlanması planlanmaktadır.

Hayata geçirilen federal program çerçevesinde 242 yapı ile ilgili çalışmaların yapılması planlanmaktadır. Bunların içerisinde toplam 77 milyar Ruble (yaklaşık 1.2 milyar Dolar) değerinde Kültür Evi ile Kerç'teki yolların tam onarımı, Aluşta şehrindeki Rıbaçye Köyü ile Alupka şehrindeki

Partenit Köyü'ndeki 2 derin su kolektörünün tam onarımı ve rekonstrüksiyonu, şehircilik belgelenmelerinin hazırlanma projeleri yer almaktadır.

Fotoğraf: "Vozrojenie /Yeniden Doğma" Kompleksinin inşa edildiği yerde her sene düzenlenen törende bir araya gelen vatandaşlar.

1944'te zorla sürgün edilen kurbanların anısının ebedileştirilmesine büyük önem verilmektedir. 18 Mayıs'ta Kırım Cumhuriyeti'nde her sene Kırım Halkları Sürgün Kurbanları Anma günü düzenlenmektedir. Bu tarih, 1993'te Kırım Yüksek Şurası tarafından kabul edildi, 3 Mart

2015'te ise Kırım'ın Çok Milliyetli Halkının Kaderinin anısına ve ayrılmazlığına sunulan saygı olarak Kırım Cumhuriyeti Kanunu ile onaylandı. Her sene Kırım Cumhuriyeti ile Sivastopol şehri yetkilileri ve toplum çevrelerinin temsilcileri, Kırım Tatarlarıyla birlikte yarımadanın tamamında o dönemdeki trajik olaylarla ilgili anma faaliyetleri gerçekleştirmektedirler. 76. Yıl dönümü de bu bağlamda bir istisna olmadı. 18 Mayıs 2020'de sürgünün 76. yıl dönümünü anma programı, Covid-19 salgını ile mücadele çerçevesinde tedbirler alınarak gerçekleştirildi.

2021'de inşaatı 2016 yılında Bahçesaray İlçesi'ndeki Siren Köyü'nde başlayan "Yeniden Doğma" Anıt Kompleksi'nin inşaatının tamamlanması beklenmektedir. Bilindiği gibi Kırım Tatarlarının zorla sürgünü bu istasyondan 18 Mayıs 1944'te başlamıştı. Şu ana kadar kompleksin merkezî fragmanlarından biri olan sembolik sobalı yük vagonunun yerleştirilmesi tamamlanmıştır. 1.5 metrelik beton harflerle istasyonun tarihî adı olan "Süren" yazılmıştır. Müze binasının inşası da tamamlandı. Kompleksin içerisinde cami ile Ortodoks kilisesi de inşa edilmektedir. Şubat 2020'de Moskova'da anıt kompleksi için gönderilecek "Son Aile" heykel kompozisyonunun tanıtımı yapıldı. Bu anıtta bağ çubuğu ile sarılan köy evinin kapısından çıkan ve terk ettikleri eve üzüntüyle bakan insanlar resmedilmiştir. Kompozisyon iki çocuklu anneler, torba taşıyan yaşlı adam, yaşlı insanlarla çocuklar, yani sürgün edilen insanlar vagonlar fonunda kabartma usulüyle yapılmıştır. Bu bronz anıt, Rusya Federasyonu Halk Sanatçısı Salavat Şerbakov tarafından yapılacaktır. Yüksekliği 2.5 metre, uzunluğu ise 10 metre

olacaktır. Anıt kompleksinin toplam maliyeti, yaklaşık 380 milyon Ruble'dir (yaklaşık 5.6 milyon Dolar).

Özellikle Kırım halklarının geleneksel kültürü ile manevî değerlerinin korunması ve geliştirilmesi konusuna büyük önem verilmektedir.

Kırım Tatarlarına dinî alanda da destek verilmeye devam edilmektedir. 2016 yılından itibaren Rusya Federasyonu Devlet Başkanı'nın himayesinde Simferopol'de Büyük Cuma Camii'nin inşası devam etmektedir.

Fotoğraf: Büyük Cuma Camii'nin inşaat alanını gezen Kırım Tatarları Konseyi'nin üyeleri, Temmuz 2018.

İnşaatın 2021'de tamamlanması planlanmaktadır. 2020 Mayıs itibarıyla cami inşaatının % 85'i tamamlanmış bulunmaktadır. Büyük Cuma Camii, yarımada Müslümanların en büyük dinî yapısı olacaktır. Caminin toplam yüzölçümü, 5.700 metre karedir. Camide aynı anda 2.600

kişi namaz kılabilir. Projenin sahibi, Kırmılı meşhur mimarlar İdris ve Emil Yunusov'lar. Çalışmalara Türkiyeli taş, mermer ve bezeme ustaları da katılmaktadır. Bu aşamada bezeme işleri için hazırlık çalışmaları yapılmaktadır: mukarnaslar, mihrap ve başka kısımlar yerleştirilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın verilerine göre Kırım'da 2014 yılından itibaren her sene 4-5 cami açılmaktadır. 6 yıl önce cami sayısı 304 iken, şimdi 354'tür. XVII-XIX. yüzyıllara ait eski camiler de restore edilmektedir. Kırım'daki dinî eğitim çerçevesinde 2019'da 62 imam, ihtisas yükseltme kursunda eğitim aldı. Restore edilen Simferopol'deki Seyit Sattar Camisi'nin bünyesinde "Halk Medresesi" adlı dinî eğitim projesi hayata geçirildi. Pervomayskiy, Sakskiy, Cankoyskiy, Nijnegorskiy, Bahçesarayskiy ilçelerle Gözleve'de şubeleri açıldı. 2020'de Kırım'ın tüm bölgelerinde şubelerin açılması planlanmıştır.

Kırım'da yarımada yaşayan halkların ana dillerinde kitap basımı faaliyetleri aktif olarak sürdürülmektedir. Kırım Cumhuriyeti Milliyetler Arası İlişkiler Devlet Komitesi Başkanı Elmar Mambetov'a göre 2014 yılından itibaren 136 farklı kitap (toplam tiraj: 54.600) Kırım Tatarcası, Rusça, Ukrainece, Ermenice, Bulgarca ve Rumca olarak basıldı. Basılan kitap sayısı ile toplam tiraj her geçen sene artmaktadır. 2015 yılında 11 kitap (toplam tiraj: 5.700) basılırken, 2019'da bu rakam 36 (toplam tiraj: 15.500) idi. 2020 yılında "1916 Yılı Kırım Tatarcası Sözlüğü" adlı kitabın basımı hazırlanmaktadır. F. Ya. Yakubov Kırım Mühendislik-Pedagoji Üniversitesi'ne bağlı Kırım Tatar Dili, Edebiyatı, Tarihi ve Kültürü Bilimsel Araştırma Merkezi Başkanı ve sözlüğün yazarlarından biri olan filoloji doktoru İsmail Kerimov, İTAR-TASS Ajansı'na verdiği röportajda 520 sayfalık sözlüğün 14.000'den fazla kelime içerdiğini belirterek şöyle devam etti: "Bu sözlüğün en önemli özelliği, Arap alfabesiyle kaleme alınan ilk Kırım Tatarca sözlüğü olmasıdır. Böyle bir sözlük daha önce yayımlanmamıştı. Daha 1916'da yayımlamaya çalıştılar, ancak bir türlü başaramadılar." Ayrıca 2020 yılında devlet bütçesinden Rusça, Kırım Tatarca, Ukrainece ve Ermenice dillerinde 30 kitabın (toplam tiraj: 10.800) basımı planlanmaktadır. Bunların arasında SSCB Kahramanı pilot Ahmet Han Sultan Fotoğraf Albümü, "II. Dünya Savaşı'nda Kırım Tatar Kadınları", "SSCB'nin Sürgün Edilmiş Halklarının II. Dünya Savaşı'nın Kazanılmasına Katkısı", "Profesyonel Bestecilerin Kırım Tatar Müziği" adlı çalışmalar vs. yer almaktadır.

Kırım Cumhuriyeti yetkilileri Kırım-Tatar kültürel-tarihî mirasın korunmasına büyük önem vermektedirler.

2015 yılından itibaren Bahçesaray Han Sarayı adlı müze kompleksinde büyük restorasyon çalışmaları yapılmaktadır. Kırım'ın

Rusya ile birleşmesinden önce bu yönde atılan adımlar, ancak turist gruplarının gezdirilmesini sağlayabilecek şekilde yapılıyordu. Diğer bir deyişle tarihî yapı, uzun yıllar boyunca son derece kötü durumda olmasına rağmen restorasyon çalışmaları yalnızca yüzeysel olarak yapılıyor ve taşıyıcı yapıları, çatı ve duvarı kapsamıyordu. Toplamda 2 milyar Ruble'ye (yaklaşık 29.1 milyon

Dolar) mal olan restorasyonun ilk aşaması, 2018 sonbaharında tamamlandı. Tüm aşamaların 2023 yılında tamamlanması planlanmaktadır. Saray kompozisyonunun rekonstrüksiyonu, eşi benzeri olmayan yapıların aslına uygun hâllerinin korunmasını öngören proje belgelerine uygun olarak yapılmaktadır. Muazzam restorasyon çalışmalarının sona ermesiyle Han Sarayı'nın sergi alanı büyük ölçüde artacaktır. Bugün saray kompleksindeki müze fonlarının % 5-7'si sergilenirken, rekonstrüksiyon sonrasında saraydaki mevcut eşyalardan % 50'si aynı anda sergilenebilecektir. (Yukarıdaki Han Sarayı fotoğrafı sahibi Vladislav Sergienko, RIA Novosti Kırım).

5 Ağustos 2019'da Kırım'da Kırım Cumhuriyeti Kültür Bakan Yardımcısı İ. A. Zaatov'un "Kırım Tatar Müzik Kültürünün Tarihi (Genesis, Evrim, Bugünkü Durumu)" adlı kitabının birinci cildinin tanıtımı yapıldı. Bu çalışmanın eski tarihlerden itibaren günümüze kadarki Kırım Tatar müzik kültürü tarihi ile ilgili boşluğu doldurması beklenmektedir.

Fotoğraf: Millet Televizyon Kanalı'nın çalışanlarının bir kısmı

Kırım'da Kırım Tatarcasıyla yayın yapan 50'den fazla yayın organı faaliyet göstermektedir. İsmail Gaspıralı Medya Merkezi, Millet TV kanalı, Vatan Sevdası Radyo İstasyonu devlet desteği ile faaliyet göstermektedirler. 2019-2020 yılının ilk yarısı, ana dilde yayın yapan 7 basın yayın organına destek verildi: Yeni Dünya gazetesi (16 sayı), Merhaba gazetesi (16 sayı), Yıldız dergisi (2 sayı), Tavrika gazetesi (1 sayı), Hoffnung (1 sayı), Bizim Kırım dergisi (1 sayı), Masis Güvercini dergisi (1 sayı).

Kırım Cumhuriyeti'nde milliyetler ve dinler arasında uyumun korunması amacıyla 19 Aralık 2019 tarihinde **Cumhuriyet Başkanı'na bağlı olarak Milliyetler ve Dinler Arası İlişkiler Komitesi kuruldu**. Kırım Tatarları ve Kırım'ın diğer temel etnik ve dinî topluluklarının temsilcilerinin yer aldığı bu komitenin amacı, yarımada halklarının serbest bir şekilde gelişmeleri, milli toplumsal oluşumlar, dinî kurumlar ve devletin yürütme organları arasındaki bağlantıların pekiştirilmesi açısından büyük önem arz eden meseleleri görüşmesi ve çözmesidir.

Kırım Cumhuriyeti'nde halklar arasında uyumun sağlanması çerçevesinde 2019 yılı boyunca etno-kültürel nitelikte 328 faaliyet (festival, sergi, yarışma, ilmî-araştırma görüşmeler, millî bayram formatında faaliyetler) gerçekleştirildi. Bunların çoğu Kırım'daki millî-kültürel birliklerin aktif katılımı ve Milliyetler Arası İlişkiler Komitesi'nin maddî ve metodik desteği ile gerçekleştirildi. Sosyal bakımdan önemli projelerin hayata geçirilmesi için 6 millî-kültürel özerklik ile sosyal kuruluşu proje

desteği verildi. 2019 yazında Bahçesaray’da “Kırım Tatarlarında Misafirlikte” adlı kültür ve etnografya merkezi açıldı.

İsmail Gaspıralı Medya Merkezi’nin Monitoring Bölümü’nün uzmanları tarafından Kırım Cumhuriyeti’ndeki milliyetler ve dinler arasındaki münasebetlerin durumu ile ilgili yapılan ve Mart 2020’de yayımlanan yıllık sosyolojik anketin sonuçlarına göre ankete katılanların % 85’i bu ilişkileri “dostça” olarak nitelendirmiştir. “Kırım Cumhuriyeti’nde son bir yıl içerisinde milliyetler ve dinler arasındaki münasebetlerin nasıl değiştiği sorusuna” ise ankete katılanların % 81’i, “olumlu yönde değiştiği” ve “durumun daha iyiye gittiği” cevabını vermiştir.

Krımskaya Slujba Novostey adlı ajansın fotoğrafı

Kırım Cumhuriyeti’nde Yaşayan Halkların Millî-Kültürel Gelişimleri İçin Eşit Őartların Oluşturulmasını ngren Temel Devlet Belgeleri ve Mekanizmaları:

1. Rusya Federasyonu Devlet Başkanı’nın 21.04.2014 tarihli, 268 No’lu “Ermeni, Bulgar, Rum, İtalyan, Kırım Tatar ve Alman Halklarının İtibarlarının İadesi ve Bu Halkların Canlanması ve Gelişimi için Devlet Desteğinin Yapılmasına Yönelik Adımlar” adlı kararname;
2. Kırım Cumhuriyeti Anayasası (11.04.2014’te kabul edildi). Başlıca belgenin önsözünde “Kırım Cumhuriyeti’nin çok uluslu halkı” tabiri kullanılmaktadır. Amaç olarak ise millî kültürlerin çeşitliliği ve özgünlüğün korunması, onların eşit olarak gelişimi ve Rusya Federasyonu halkları ile asırlara uzanan ortak tarihe dayalı karşılıklı olarak birbirlerini zenginleştirmeleri gösterilmektedir. Anayasa’nın 10. Maddesi’nin 1. Paragrafı’na göre devlet dillerinden biri de Rusça ve Ukraine’nin yanında Kırım Tatarcası sayılmaktadır. 10. Madde’nin 3. Paragrafı’nda ise Kırım Cumhuriyeti’nde kültürlerin çeşitliliği, onların eşit Şekilde gelişimi ve karşılıklı olarak birbirlerini zenginleştirme prensibinin altı çizilmektedir.
3. 25 Temmuz 2012 tarihli 115-FZ No’lu “Rusya Federasyonu’nda Yabancı Vatandaşların Hukukî Durumları” adlı federal kanun. Kabul edilen değişiklikler sayesinde itibarları iade edilen Kırım halklarından olan vatandaşlara Rusya Federasyonu vatandaşlığını alma süreci kolaylaşmıştır.
4. 18 Şubat 2016 tarihli 218-3RK/2016 No’lu “İtibarları İade Edilen ve Siyasî Baskılardan Zarar Gören Kimselere Sosyal Desteğin Verilmesi Hakkında” adlı Kırım Cumhuriyeti kanunu.
5. 29 Ocak 2018 tarihli 30 No’lu Kırım Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu’nun kararıyla onaylanan “Kırım Cumhuriyeti: Milliyetler Arası Uyum Toprakları” adlı Rusya Ulusu’nun birliğinin pekiştirilmesi ve Rusya halklarının etno-kültürel gelişiminin sağlanmasını öngören devlet programı.
6. 2019-2021 yıllarında Kırım Cumhuriyeti’nde 2025’e Kadar Rusya Federasyonu devlet millî siyaset stratejisinin hayata geçirilmesini sağlayacak Faaliyetler Planı.
7. 24 Aralık 2014 tarihli 379-1/14 No’lu Kırım Cumhuriyeti Devlet Şurası’nın Kararıyla oluşturulan Siyasi Baskı Kurbanlarının İtibarlarının İadesiyle İlgilenen Kırım Cumhuriyeti Komisyonu.